

Avdelning
Analysavdelningen

Handläggare
Marie Kahlroth
08-563 085 49
Marie.kahlroth@uka.se

Datum/löpnummer 2016-03-15 / Nr 4

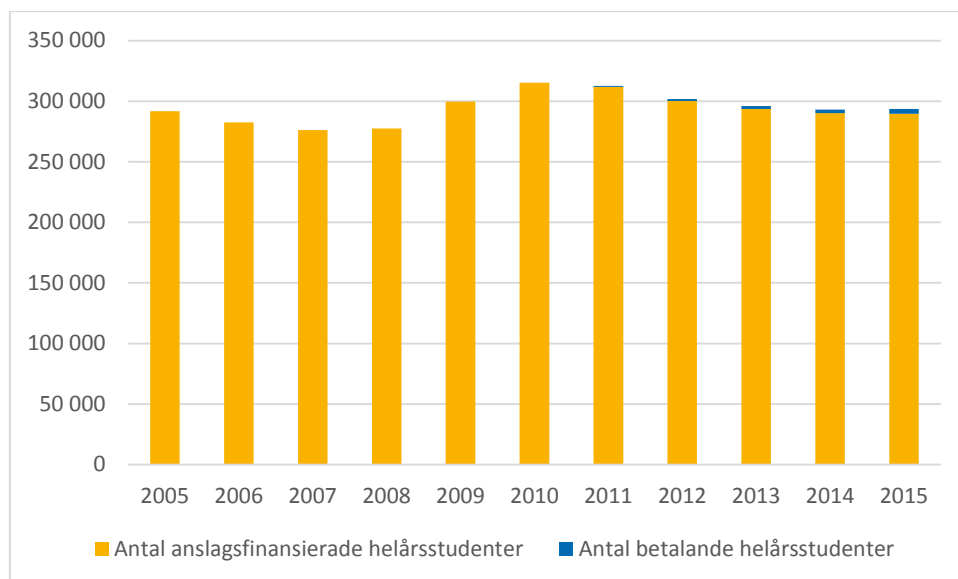
Universitetskanslersämbetets statistiska analyser är en av formerna för att löpande redovisa utvecklingen inom utbildningen på grundnivå och avancerad nivå samt på forskarnivå. Analyserna innefattar även utvecklingen inom personalområdet och högskolans ekonomi.

Fler helårsstudenter 2015 – första gången sedan 2010

För första gången på flera år ökade studentvolymen på grundnivå och avancerad nivå i högskolan 2015. Antalet uppgick till 293 650 helårsstudenter, vilket är 450 fler än 2014. Det beror på att antalet betalande studenter ökade kraftigt, vilket uppväger en fortsatt minskning av de anslagsfinansierade helårsstudenterna. Den successiva permanenta utbyggnad av högskolan som påbörjades 2015 har ännu inte fått genomslag i fler helårsstudenter eftersom tillfälliga utökningar samtidigt upphör.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har sammanställt uppgifter från årsredovisningarna för de statliga lärosätena samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping. Denna analys innehåller dels en uppföljning av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå, dels en översiktlig ekonomisk uppföljning av den totala verksamheten vid dessa lärosäten.

Av årsredovisningarna framgår att vid nära hälften av de 33 lärosäten som omfattas av analysen minskade antalet anslagsfinansierade helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå under 2015. Samtidigt fortsatte antalet betalande studenter att öka och ökningen kompenserar för minskningen av de anslagsfinansierade studenterna. Det innebär att antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå ökade för första gången sedan rekordåret 2010 då en tillfällig anslagshöjning gav lärosätena möjlighet att utbilda fler studenter än någonsin tidigare.

Figur 1. Antal helårsstudenter vid statliga lärosäten samt Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping 2005-2015. År 2015 var antalet 293 650 helårsstudenter (289 580 anslagsfinansierade och 4 070 betalande), vilket är 450 fler än 2014.

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

I takt med att lärosätena fått förändrade ekonomiska förutsättningar har antalet anslagsfinansierade helårsstudenter minskat kontinuerligt sedan 2010 och det skedde även 2015, om än marginellt. År 2015 fanns det totalt 289 580 anslagsfinansierade helårsstudenter vid de 33 lärosäten som omfattas av denna analys (nästan 99 procent av den totala utbildningen på grundnivå och avancerad nivå finns vid dessa lärosäten). Jämfört med 2014 är det en liten minskning med 515 helårsstudenter.

Sedan 2011 måste studenter från länder utanför Europeiska samarbetsområdet (EES) och Schweiz betala studieavgifter om de inte deltar i utbildningsutbyten och även om de fortfarande är få så ökar antalet kontinuerligt. Efter en ökning med 970 helårsstudenter uppgick de betalande till 4 070 helårsstudenter 2015. Eftersom ökningen var så stor kompenserar den för den lilla minskningen av anslagsfinansierade studenter och för första gången sedan 2010 ökade alltså antalet helårsstudenter på grundnivå och avancerad nivå.

Statens dimensionering av den högre utbildningen

Antalet helårsstudenter varierar över åren av främst två skäl, dels studenternas efterfrågan, dels anslagens storlek, dvs. hur många studenter anslagen räcker till att finansiera. Den senaste permanenta utbyggnaden skedde 2006, då anslagen ökades med 1,1 miljarder kronor, motsvarande 15 000 helårsstudenter. Sedan 2009 har dock staten genomfört flera reformer som påverkar antalet helårsstudenter. För att möta den ökade efterfrågan på högskoloutbildning och bygga ut utbildningar där brist på utbildade väntas uppstå har staten genomfört flera tillfälliga utbyggnader av högskolan som har gett lärosätena möjlighet att under en period utbilda fler studenter.

Den första – och största – tillfälliga utbyggnaden omfattade 700 miljoner kronor (cirka 10 000 helårsstudenter) och gällde 2010-2011. Den har följts av flera mindre omfattande tillfälliga utbyggnader, varav den sista upphör 2016. Nu har riksdagen beslutat om en ny permanent utbyggnad av högskolan som ska ske successivt och utbyggnaden inleddes under 2015. Enligt *Budgetpropositionen för 2016* (prop. 2015/16:1 utgiftsområde 16, s. 198) beräknas utbyggnaden innebära att högskolan 2019 har tillförts ytterligare resurser motsvarande 14 600 helårsstudenter. Samtidigt upphör den sista tillfälliga utbyggnaden (motsvarande 4 200 helårsstudenter) 2016, vilket dämpar effekten av den permanenta utbyggnaden.

Staten har också genomfört andra reformer som påverkar dimensioneringen av den högre utbildningen. Studieavgiftsreformen innebar en sänkning av lärosätenas anslag, samtidigt som ersättningsbeloppen för utbildning inom bland annat humaniora och samhällsvetenskap har höjts. Därtill har regeringen prioriterat utbyggnader inom vård och utbildning som är dyrare än genomsnittet. Det har inneburit högre ersättning per student och därmed möjlighet att finansiera färre studenter.

Under 2015 inleddes alltså en ny permanent utbyggnad av högskolan som ska genomföras successivt t.o.m. 2019. Utbyggnaden aviserades redan av den förra regeringen i *2014 års ekonomiska vårproposition* (prop. 2013/14:100 s. 26) men ändrades och utökades sedan av den då nytillträdde regeringen i *Budgetpropositionen för 2015* (prop. 2014/15:1 utgiftsområde 16 s. 180). På grund av det parlamentariska läget blev det

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

i stället alliansens budgetförslag som antogs av riksdagen, med en något mindre och mer riktad utbyggnad än den som regeringen aviserat. I *Vårändringsbudgeten för 2015* (prop. 2014/15:99 s. 114) föreslog regeringen förändringar av den tidigare beslutade utbyggnaden för 2015, dels en omfördelning, dels att utbyggnaden skulle utökas från 292 till 383 miljoner kronor. Förslaget antogs av riksdagen i juni 2015.

Den exakta utformningen av utbyggnaden har därmed varit oklar för lärosätena långt in på året och det är något som flera lärosäten kommenterar i sina årsredovisningar. Den slutliga permanenta ökningen av takbeloppen blev alltså 383 miljoner kronor 2015 (motsvarande 5 000 helårsstudenter prop. 2014/15:99) och samtidigt upphörde en tillfällig utbyggnad om 108 miljoner kronor, motsvarande cirka 1 500 helårsstudenter.

Det pågår också andra utbyggnader av utbildningar som delvis finansieras av omfördelning mellan lärosäten. Det gäller utbyggnader av läkar- och tandläkarutbildning samt vård- och ingenjörstudier vid huvudsakligen större lärosäten som till stor del finansieras genom omfördelning från mindre lärosäten. I samband med att lärosätena beviljades examenstillstånd för den nya lärarutbildningen inleddes också omfördelningar mellan lärosäten som fortfarande pågår. På lärosätetsnivå kan det därmed finnas stora skillnader i ökning respektive minskning av takbelopp, vilket inte framgår i denna översiktliga analys som har fokus på att beskriva den nationella bilden av utbildningen på grundnivå och avancerad nivå.

Utbildningsvolymen i nivå med de samlade takbeloppen 2015

Lärosätenas anslag från staten för utbildning på grundnivå och avancerad nivå baseras på antal registrerade studenter (omräknade till helårsstudenter) och studenternas avklarade poäng (omräknade till helårsprestationer). De statliga ersättningsbeloppen för utbildning är nationellt fastställda och varierar inom olika områden. För varje lärosäte fastställs årligen ett maximalt anslag, det så kallade takbeloppet. Vid årets slut stäms värdet av helårsstudenterna och helårsprestationerna för respektive lärosäte av, och avräknas mot takbeloppet. Detta resurstilldelningssystem omfattar de statliga lärosätena (utom Sveriges lantbruksuniversitet och Försvarshögskolan) samt de enskilda utbildningsanordnarna Chalmers tekniska högskola och Högskolan i Jönköping.

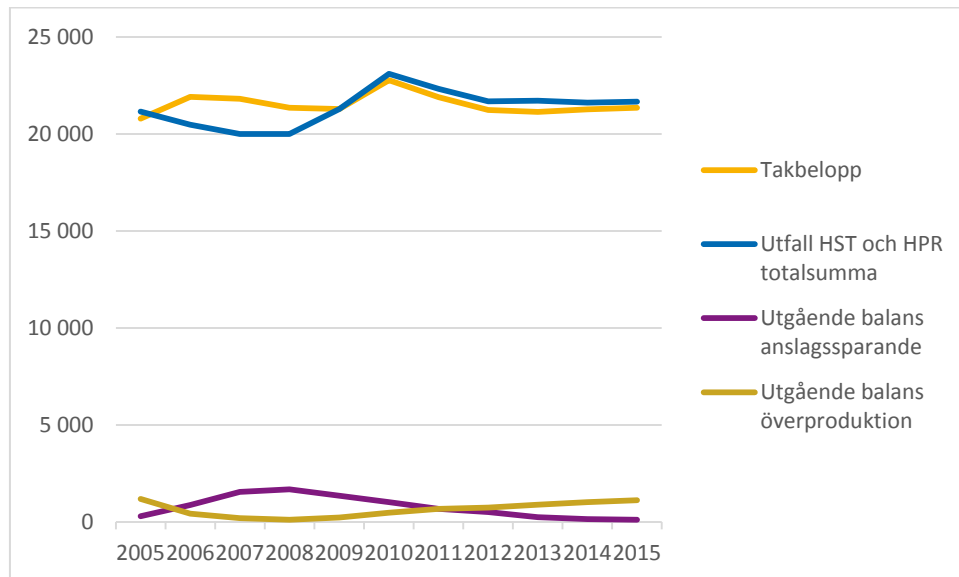
Vid sidan av statens dimensioneringsförändringar är det till största delen studenternas efterfrågan på utbildning som påverkar i vilken utsträckning utbildningsvolymen (helårsstudenter och helårsprestationer) motsvarar takbeloppen eller inte. Under högkonjunkturen 2006-2007 var studenternas efterfrågan på utbildning betydligt lägre än idag. Högskolans kapacitet var dock ungefär densamma som idag och det innebar att utbildningsvolymen var lägre än de samlade takbeloppen. Det fanns alltså ledig kapacitet i högskolan, vilket framgår i figur 2. År 2008 vände utvecklingen och antalet helårsstudenter ökade kraftigt under två år så att utbildningsvolymen totalt sett åter blev i nivå med de samlade takbeloppen. Detta förhållande har gällt sedan dess.

För 2015 var lärosätenas samlade takbelopp 21,4 miljarder kronor och det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen var 21,7 miljarder kronor. Det innebär en så kallad överproduktion om 0,3 miljarder kronor, vilket motsvarar knappt 4 000 helårsstudenter.

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

Som andel av takbeloppen är överproduktionen 1,4 procent, men det finns stora variationer mellan lärosätena (se tabell 1 i bilagan). Det är svårt för lärosätena att nå en utbildningsvolym som exakt motsvarar takbeloppet, bland annat eftersom studenternas poängproduktion är svår att förutse. Därför har lärosätena möjlighet att spara överproduktion respektive outnyttjat anslag (anslagssparande) över åren, dock högst 10 procent utan särskilt medgivande från regeringen.

Figur 2. Takbelopp samt ekonomiskt värde av helårsstudenter (HST) och helårsprestationer (HPR) samt anslagssparande och överproduktion, miljoner kronor 2015 års priser (implicit prisindex för statlig konsumtion).

Av de 31 lärosäten som omfattas av resurstilldelningssystemet med takbelopp var utbildningsvolymen i nivå med takbeloppen vid sex lärosäten, medan det fanns överproduktion vid 17 lärosäten och vid åtta var det ekonomiska värdet av utbildningsvolymen lägre än deras takbelopp. Alla lärosäten utom tre har dock kunnat avräkna hela takbeloppet eftersom de hade sparad överproduktion sedan tidigare.

Bland de lärosäten som inte kunnat avräkna hela takbeloppet skriver Örebro universitet och Blekinge tekniska högskola i sina årsredovisningar att de fick utökat takbelopp under 2015 som de inte har hunnit omsätta i verksamhet fullt ut (trots att antalet helårsstudenter ökade vid båda lärosätena under 2015). Vid Mälardalens högskola, som sedan tidigare har maximalt anslagssparande, minskade antalet helårsstudenter under 2015 och högskolan menar att nedtrappningen är i syfte att anpassa utbildningsvolymen till tidigare aviserad minskning av takbeloppet.

I och med att de flesta lärosätena avräknat hela takbeloppet har anslagssparandet minskat till 107 miljoner kronor och den sparade överproduktionen har ökat till 1 112 miljoner kronor vid utgången av 2015.

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

Av de lärosäten som överproducerade 2015 är det sju lärosäten som redan har maximalt sparad överproduktion och dessa lärosäten genomförde tillsammans utbildning motsvarande 274 miljoner kronor som de inte kommer att få ersättning för. Merparten av överproduktionen finns vid två lärosäten: Lunds universitet, som har haft betydligt större utbildningsvolym än takbeloppet sedan 2009 och Uppsala universitet som haft stor överproduktion de senaste fyra åren. Under 2015 genomförde dessa två universitet tillsammans utbildning för 210 miljoner kronor (=2 760 helårsstudenter) som de inte kommer att få ersättning för.

Något färre anslagsfinansierade helårsstudenter

År 2015 fanns totalt 289 580 anslagsfinansierade helårsstudenter vid de 33 lärosäten som omfattas av denna analys. Antalet helårsstudenter varierar från några hundra vid de konstnärliga högskolorna samt Försvarshögskolan och Gymnastik- och idrottshögskolan, till över 28 200 vid Stockholms universitet. I storleksordning därefter kommer Lunds universitet (26 800), Uppsala universitet (24 600) och Göteborgs universitet (24 500). Vid övriga universitet varierar antalet helårsstudenter från 3 800 vid Sveriges lantbruksuniversitet till 17 300 helårsstudenter vid Linköpings universitet. Av högskolorna har Malmö högskola flest med 11 875 helårsstudenter, vilket är nästan lika många som vid Kungl. Tekniska högskolan och Linnéuniversitetet. Vid övriga högskolor varierar antalet mellan 3 300 och 7 100 helårsstudenter. Vid flera av högskolorna är alltså utbildningsvolymen (mätt i antal anslagsfinansierade helårsstudenter) större än vid en del av universiteten.

Antalet helårsstudenter har ökat vid hälften av lärosätena och minskat vid den andra hälften. Minskningarna var vid flera lärosäten visserligen ganska stora, men i relativa tal rör det sig ofta om små minskningar, omkring 1-2 procent. Ett tydligt undantag är Högskolan Väst, där minskningen var sex procent (-318 helårsstudenter), bland annat med anledning av att den tillfälliga utökning som högskolan fick i samband med Saab-konkursen upphörde 2015. I absoluta tal har dock antalet helårsstudenter minskat mest vid Stockholms universitet (-707), följt av Lunds universitet (-438).

Under 2015 har antalet helårsstudenter ökat mest vid Göteborgs universitet (+325), Högskolan i Borås (+ 281), Kungl. Tekniska högskolan (+240), Högskolan Dalarna (+ 182) och Blekinge tekniska högskola (+148). I relativa tal är dock ökningarna störst vid Stockholms konstnärliga högskola (14 procent) respektive Gymnastik- och idrottshögskolan (13 procent).

Sett i ett längre perspektiv har antalet anslagsfinansierade helårsstudenter vid dessa lärosäten varierat omkring 300 000 sedan 2005, med minskningar i början av perioden på grund av minskad efterfrågan från studenter och kraftiga uppgångar 2009-2010 då efterfrågan steg igen (se figur 1). På bara två år ökade antalet med nästan 38 000 helårsstudenter och antalet nådde sin topp 2010 med 315 200 helårsstudenter. Sedan dess har antalet minskat varje år på grund av dels tillfälliga utökningar upphört och dels andra förändringar av statens dimensionering av högskolan som har gett utrymme för färre studenter. Sedan toppåret 2010 har antalet helårsstudenter minskat med 25 600 helårsstudenter eller åtta procent. Även om antalet helårsstudenter har ökat vid några lärosäten sedan 2010 har antalet minskat vid de flesta, i några fall mycket kraftiga

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

minskningar. Några exempel är Mittuniversitetet, där antalet helårsstudenter minskat med 31 procent sedan 2010, Blekinge tekniska högskola 23 procent samt Högskolan i Jönköping 21 procent.

För att anpassa sig till de förändrade ekonomiska förutsättningarna har lärosätena sett över sina utbildningsutbud och prioriterat programutbildningar i enlighet med den tidigare regeringens intentioner. Det har lett till att utbudet av fristående kurser, och i många fall även utbildning på distans, har minskat och några lärosäten skriver i sina årsredovisningar att de nu försöker värna utbudet av fristående kurser så att de fortfarande ska kunna erbjuda ett varierat urval av fort- och vidareutbildning.

Kraftig ökning av antalet betalande studenter

År 2015 fanns det 4 074 betalande helårsstudenter vid lärosätena i analysen. Det innebär att antalet har ökat med 970 helårsstudenter (31 procent) jämfört med 2014. Störst var ökningen vid Blekinge tekniska högskola (+158), Kungl. Tekniska högskolan (+151), Lunds universitet (+103) samt Chalmers tekniska högskola (+100), men det finns förhållandevis stora ökningarna även vid andra lärosäten, se tabell 1 i bilagan.

År 2015 hade alla lärosäten som omfattas av denna analys, utom Försvarshögskolan, åtminstone någon betalande student och antalet ökade under året vid alla lärosäten utom tre. Vid Högskolan i Gävle, Kungl. Konsthögskolan samt Stockholms konstnärliga högskola minskade antalet betalande helårsstudenter under 2015. Enligt årsredovisningarna beror minskningen vid Högskolan i Gävle på att högskolan infört höjda språkkrav. Varken Kungl. Konsthögskolan eller Stockholms konstnärliga högskola kommenterar sina minskningar särskilt, men Kungl. Konsthögskolan skriver i sin årsredovisning att studieavgifterna är mycket höga (nästan 300 000 kronor per läsår) och att det innebär att det är svårt att rekrytera utomeuropeiska studenter.

Totalt sett fanns flest betalande vid Lunds universitet (580 helårsstudenter), Kungl. Tekniska högskolan (571), Chalmers tekniska högskola (413), samt Uppsala universitet och Blekinge tekniska högskola, med vardera 305 betalande helårsstudenter.

Den studieavgiftsfinansierade verksamheten ökar kontinuerligt, men är fortfarande liten. De 4 074 betalande helårsstudenterna 2015 motsvarar 1,4 procent av utbildningsvolymen på grundnivå och avancerad nivå. För några lärosäten är dock andelen betydligt högre och det gäller i synnerhet de tekniska lärosätena. Högst är andelen betalande vid Blekinge tekniska högskola (8,5 procent), följt av Kungl. Tekniska högskolan (4,5 procent) och Chalmers tekniska högskola (4,3 procent). Vid övriga lärosäten utgör de betalande studenterna betydligt lägre andelar av utbildningsvolymen.

År 2015 var lärosätenas intäkter av anmälning- och studieavgifter 497,4 miljoner kronor (se tabell 2 i bilagan). Jämfört med 2014 har intäkterna ökat med 126,5 miljoner kronor eller 34 procent. Utslaget per student motsvarar de 497,4 miljonerna en avgift på 122 000 kronor per helårsstudent. Det är betydligt högre än den genomsnittliga ersättningen för anslagsfinansierade studenter som 2015 var 76 000 kronor. Den stora skillnaden förklaras dels av att den studieavgiftsfinansierade verksamheten ska bära sina kostnader, inklusive den extra administration som är förknippad med verksamheten, dels av att de betalande

Datum
2016-03-15Reg.nr
52-5-16

studenterna studerar teknik och andra lite dyrare utbildningar i högre utsträckning än de anslagsfinansierade studenterna. Den genomsnittliga avgiften per helårsstudent varierar mellan lärosätena, bland annat beroende på deras respektive ämnesinriktning, men för många ligger den nära snittet. Vid sidan av de konstnärliga högskolornas förhållandevis höga genomsnittliga avgifter är avgifterna vid Södertörns högskola också betydligt över snittet. Vid några lärosäten är dock avgiften betydligt lägre än snittet och dit hör bland andra Högskolan Kristianstad och Malmö högskola. Lärosätena kommenterar i allmänhet inte storleken på intäkterna av studieavgifter i sina årsredovisningar så det finns inte några förklaringar till de stora skillnaderna.

I samband med införandet av studieavgifterna minskade staten lärosätenas anslag permanent med 539 miljoner kronor från och med 2013 (pengarna återfördes dock till högskolan i form av högre ersättningsbelopp per student). Eftersom lärosätenas intäkter av studieavgifter var 497 miljoner kronor betyder det att på totalnivå har den studieavgiftsfinansierade verksamheten fortfarande inte uppnått den volym som anslagsminskningen motsvarar. Det var dock stora variationer i indragningarna, som baserades på antalet tredjelandsstudenter 2008 vid lärosätena, och vid flera lärosäten uppgår redan intäkterna av studieavgifter till högre belopp än deras respektive anslagsminskning (se tabell 2).

Kommande förändringar i utbildningskapaciteten

Som vi tidigare beskrivit har lärosätenas planeringsförutsättningar gällande den permanenta utbyggnad som inleddes 2015 varit oklara under 2014 och 2015, men i *Budgetpropositionen för 2016* (prop. 2015/16:1 Utgiftsområde 16) beskrivs omfattningen av utbyggnaden 2016-2019 för respektive lärosäte. UKÄ har gjort en prognos över vad utbyggnaden innebär i antal helårsstudenter de kommande åren. Eftersom det för lärosäten med takbelopp inte finns något uppdrag om visst antal helårsstudenter har UKÄ gjort en beräkning av hur många helårsstudenter takbeloppen totalt räcker till att finansiera under ett år, det som UKÄ kallar den teoretiska utbildningskapaciteten¹.

För att beskriva fortsättningen på den utbyggnad som inleddes under 2015 har UKÄ sammanställt de uppgifter som redovisas om denna för åren 2016-2019 under rubriken Resursfördelning för respektive lärosätes anslag i *Budgetpropositionen för 2016* (prop. 2015/16:1 Utgiftsområde 16). Utbyggnaden 2016-2019 har i den propositionen beräknats i förhållande till den i december 2014 beslutade budgeten för 2015. Det innebär att de förändringar som genomfördes med anledning av *Vårändringsbudgeten* ska inkluderas i utbyggnaden för 2016. Vid omräkning av utbyggnaden till helårsstudenter har UKÄ utgått från att 2015 års utbyggnad om 383 027 000 kronor motsvarar 5 000 helårsstudenter (prop. 2014/15:99, s. 115), vilket innebär att den genomsnittliga ersättningen per helårsstudent är 76 605 kronor. Detta belopp har UKÄ sedan tillämpat på den planerade utbyggnaden 2016-2019.

---

¹ Omräkningen av takbeloppen till teoretisk utbildningskapacitet utgår från den faktiska årliga genomsnittsansättningen per helårsstudent. Beräkningsmetoden beskrivs ingående i *Hur många "platser" finns det i högskolan?* Statistisk analys 2013/13, UKÄ.

Datum 2016-03-15
Reg.nr 52-5-16

	2016	2017	2018	2019	
Takbeloppsökning	216 821	230 373	225 772	38 145	711 111
Ökning antal helårsstudenter	2 830	3 007	2 947	498	9 283

Tabell I. Planerad utbyggnad vid lärosäten med takbelopp 2016-2019. Vid övriga lärosäten beräknas utbyggnaden motsvara totalt 660 helårsstudenter 2019 då den är fullt genomförd.

Den permanenta utbyggnaden av högskolan inleds samtidigt som två tillfälliga utbyggnader upphör. En tillfällig utbyggnad motsvarande 1500 helårsstudenter (107 miljoner kronor) upphörde 2015 och den sista tillfälliga utbyggnaden av högskolan som omfattade 4 200 helårsstudenter (300 miljoner kronor) upphör 2016. Den permanenta utbyggnaden motsvarar enligt UKÄ:s beräkningar 2 800 helårsstudenter 2016 vid lärosäten med takbelopp. I och med att den tillfälliga utbyggnaden om 4 200 helårsstudenter samtidigt upphör, innebär det att den teoretiska utbildningskapaciteten minskar med 1 400 helårsstudenter 2016 jämfört med 2015. Den permanenta utbyggnaden av högskolan får alltså inte genomslag förrän 2017, då den teoretiska utbildningskapaciteten beräknas öka med ungefär 3 000 helårsstudenter. Även år 2018 beräknas kapaciteten öka med cirka 3 000 helårsstudenter och 2019 med ytterligare 500. Sammantaget innebär det att jämfört med 2015 kommer den teoretiska utbildningskapaciteten år 2019 att ha ökat med drygt 5 000 helårsstudenter vid de 31 lärosätena med takbelopp när den är fullt genomförd 2019. I denna beräkning ingår alltså endast de lärosäten som har takbelopp. Vid övriga högskolor beräknas utbyggnaden innebära en ökning med ungefär 660 helårsstudenter när den är helt genomförd år 2019.

Kända förändringar i dimensioneringen	Förändring i antal helårsstudenter				
	2016	2017	2018	2019	Summa
Utbyggnad inledd 2015	2 830	3 007	2 947	498	9 283
300 mkr tillf. utökning 2013-2015	-4 200				-4 200
Summa	-1 370	3 007	2 947	498	5 083

Tabell II. Förändringar i den teoretiska utbildningskapaciteten vid lärosäten med takbelopp 2016-2019. Vid övriga lärosäten beräknas utbyggnaden motsvara 660 helårsstudenter 2019 då den är fullt genomförd.

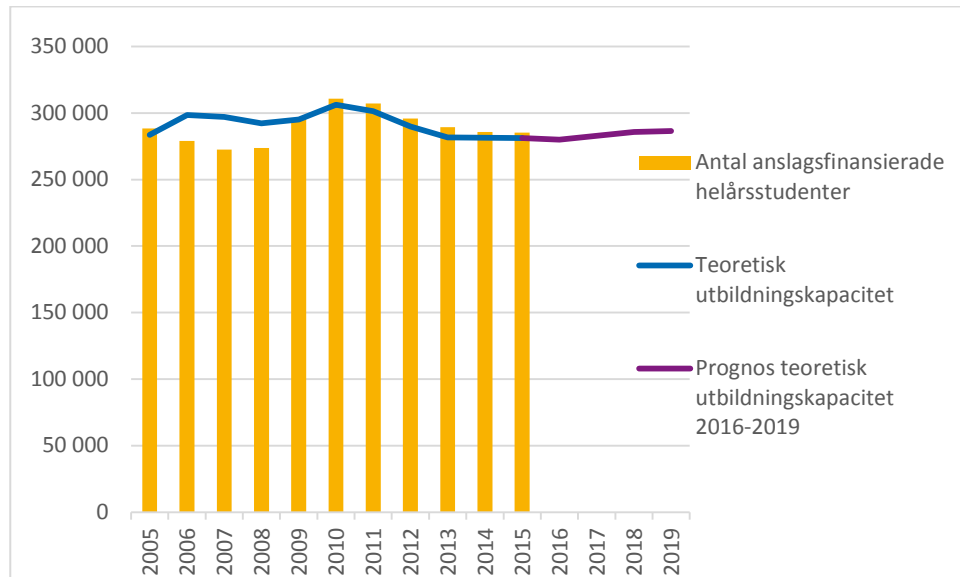
För 2015 var lärosätenas samlade takbelopp 21,4 miljarder kronor. Lärosätena med takbelopp redovisade tillsammans 285 250 helårsstudenter mot takbeloppen, vilket motsvarar knappt 21,7 miljarder kronor: Det innebär att den genomsnittliga ersättningen för det faktiska antalet helårsstudenter var knappt 76 000 kronor. Då samma belopp används för att räkna om de samlade takbeloppen till helårsstudenter innebär det att den teoretiska utbildningskapaciteten vid lärosätena med takbelopp var knappt 281 300 helårsstudenter 2015. År 2016 minskar den teoretiska utbildningskapaciteten med 1 400 helårsstudenter (tabell II), men ökar sedan varje år mellan 2017 och 2019 då den

Datum
2016-03-15

Reg.nr
52-5-16

beräknas uppgå till knappt 286 400 helårsstudenter², vilket är drygt 5 000 fler än 2015 och knappt 3 000 fler än 2005.

Figur 3. Faktiskt antal anslagsfinansierade helårsstudenter vid lärosäten med takbelopp respektive takbelopp omräknat till helårsstudenter (teoretisk utbildningskapacitet) 2005-2015, samt prognos för den teoretiska utbildningskapaciteten 2016-2019 vid samma lärosäten.

² Notera att i UKÄ:s beräkning ingår endast de lärosäten som omfattas av resurstilldelningssystemet med takbelopp. Enligt våra beräkningar innebär utbyggnaden en ökning med ungefär 660 helårsstudenter vid övriga högskolor när den är helt genomförd år 2019.

Datum
2016-03-15Reg.nr
52-5-16

Översiktlig ekonomisk uppföljning

Hittills har analysen enbart handlat om utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Vi övergår nu till en översiktlig ekonomisk uppföljning av lärosätenas totala verksamhet 2015, alltså såväl utbildning på grundnivå och avancerad nivå som forskning och utbildning på forskarnivå.

Lärosätena får separata anslag för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive forskning och utbildning på forskarnivå. Dessa anslag är avsedda att finansiera verksamhet inom respektive område och medel får inte flyttas mellan de olika verksamheterna.

Totala kostnader för verksamheten: 65,9 miljarder kronor

År 2015 var den totala kostnaden för verksamheten vid de lärosäten som omfattas av denna analys 65,9 miljarder kronor. I löpande priser är det 2,3 miljarder kronor mer än 2014, dvs. en ökning med 3,6 procent. Eftersom kostnadsutvecklingen under 2015 var 1,3 procent (SCB:s implicitprisindex för statlig konsumtion) är det en reell ökning av verksamheten.

Mätt som kostnader är det stora skillnader i lärosätenas storlek. De största universiteten omsätter flera miljarder kronor på ett år och av dem är Lunds universitet störst med kostnader på 7,8 miljarder 2015. Vid övriga stora universitet varierade omsättningen mellan 3,2 och 6,5 miljarder kronor 2015. Minst är de konstnärliga högskolorna samt Gymnastik- och idrottshögskolan, som omsatte mellan knappt 0,1 och 0,3 miljarder kronor 2015. Däremellan finns de mindre universiteten och Malmö högskola med kostnader i intervallet 1—1,7 miljarder kronor. Vid övriga högskolor varierade kostnaderna mellan 0,4 och 0,9 miljarder kronor 2015. Det innebär att de största universiteten är tio gånger större än många högskolor.

Under 2015 har kostnaderna ökat i löpande priser vid de flesta lärosäten, men mest vid Södertörns högskola, Högskolan i Jönköping, Örebro universitet och Uppsala universitet. Vid dessa lärosäten har kostnaderna ökat med sex procent eller mer. Vid Södertörns högskola beror ökningen på en kraftig ökning av intäkter för uppdragsutbildning på grund av att polisutbildningen startade våren 2015, medan ökningen vid Örebro universitet delvis förklaras av att universitetet för första gången fick del av anslaget för klinisk utbildning och forskning för läkarutbildningen. Enligt årsredovisningen för Högskolan i Jönköping har tillväxten skett främst inom uppdragsutbildning, studieavgiftsfinansierad verksamhet samt externt finansierad forskning. Vid Uppsala universitet uppges kostnadsökningen till största delen bestå av ökade personalkostnader, men i övrigt finns ingen förklaring.

Om man ser till storleken på kostnadsökningen så var den störst vid Uppsala universitet (+369 miljoner kronor), följt av Karolinska institutet, Lunds universitet, Göteborgs universitet samt Stockholms universitet med kostnadsökningar från 316 till 207 miljoner kronor 2015. Det betyder att enbart årets kostnadsökning vid dessa universitet är lika stor som kostnaden för hela verksamheten under ett år vid en av de mindre högskolorna. Med

Datum
2016-03-15Reg.nr
52-5-16

så stora variationer i storlek är lärosätenas förutsättningar att hantera svängningar i verksamheten väldigt olika, exempelvis takbeloppsförändringar. Enligt årsredovisningarna har också de externa forskningsintäkterna minskat vid flera högskolor under 2015.

Vid sex lärosäten (Blekinge tekniska högskola, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan Kristianstad, Konstfack samt Kungl. Musikhögskolan) minskade kostnaderna under 2015. Av kommentarerna i årsredovisningarna framgår bland annat att vid Blekinge tekniska högskola är minskningen resultat av ett medvetet arbete för att anpassa kostnaderna till minskade anslag, vid Högskolan i Gävle har forskningsbidragen minskat och Kungl. Musikhögskolan har genomfört vissa kostnadsminskningar med avsikt att bygga upp en buffert inför flytten till nybyggnationen 2016.

Ekonomiskt resultat: plus 0,2 miljarder kronor

För 2015 års verksamhet är det sammanlagda resultatet för de 33 lärosätena ett positivt resultat på 0,2 miljarder kronor. I förhållande till omsättningen (kostnaderna) motsvarar det 0,3 procent, vilket betyder att det sammantagna resultatet för året i stort sett var ett nollresultat.

Efter flera år med snabb ökning av forskningsresurserna har många lärosäten sedan tidigare positiva ekonomiska balanser och dessa medel har de senaste åren använts för strategiska satsningar. Det innebär att förhållandevis många lärosäten har redovisat negativa resultat de senaste åren, så även 2015, då resultaten var negativa vid 14 lärosäten. För samtliga lärosäten täcks underskotten av den balanserade kapitalförändringen. Lunds universitet redovisar det största underskottet, -0,3 miljarder kronor, vilket förklaras av att universitetet har betalat ut 0,5 miljarder kronor till forskningsanläggningen European Spallation Source (ESS) under året. Andra lärosäten som redovisar förhållandevis stora underskott (i förhållande till omsättningen) är Luleå tekniska universitet och Mittuniversitetet. Luleå tekniska universitet förklarar underskottet med investeringar för framtiden inom både forskning och utbildning och en medvetet något överdimensionerad utbildning. Enligt Mittuniversitetet förklaras deras underskott dels av minskade externa forskningsintäkter 2015, dels av extraordinära kostnader i samband med den beslutade flytten från Härnösand.

Ett negativt resultat är alltså oftare ett resultat av strategiska satsningar för framtiden som finansieras av balanserade medel, än ett tecken på ekonomiska svårigheter. På samma sätt behöver ett positivt inte innebära att lärosätet har mer pengar än det kan göra av med. Ett exempel är Blekinge tekniska högskola som under de senaste åren aktivt arbetat för att anpassa verksamheten till minskade ekonomiska ramar. Högskolan hade budgeterat ett överskott för 2015 för att kunna hålla en buffert i form av balanserad kapitalförändring på en rimlig nivå, men överskottet blev större än högskolan förväntat (10 procent av omsättningen) på grund av utökat takbelopp i vårändringsbudgeten, kraftigt ökade intäkter av studieavgifter och att kostnadsminskningarna gick snabbare än förväntat. Det största överskottet för 2015 redovisas av Chalmers tekniska högskola: 0,2 miljarder kronor, eller sju procent av omsättningen. Enligt årsredovisningen beror överskottet på senarelagda satsningar eftersom det tagit längre tid än planerat att rekrytera personal och starta upp verksamhet.

Datum
2016-03-15Reg.nr
52-5-16

Sammantaget för alla lärosäten fördelar sig resultatet med +0,4 miljarder kronor för utbildning på grundnivå och avancerad nivå respektive -0,2 miljarder för forskning och utbildning på forskarnivå. Flera lärosäten redovisar alltså negativt resultat för forskning men positivt för utbildning, men för de flesta lärosätena är de negativa resultaten för forskning förhållandevis små. Undantag är exempelvis Lunds universitet på grund av utbetalningen till ESS, Mittuniversitetet som fått minskade externa forskningsintäkter, samt Stockholms konstnärliga högskola där underskottet enligt årsredovisningen följer högskolans långsiktiga plan för forskning. Det kan också vara värt att notera att flera lärosäten som har större utbildningsvolym än deras takbelopp täcker ändå redovisar positivt resultat för utbildning, däribland Uppsala universitet och Lunds universitet. Enligt årsredovisningarna förklaras överskotten delvis av tilldelning av kvalitetsmedel som inte var kända vid planeringstillfället.

Balanserad kapitalförändring: 12,4 miljarder kronor

Den samlade balanserade kapitalförändringen för de lärosäten som omfattas av denna analys var 12,4 miljarder kronor vid utgången av 2015, vilket motsvarar 19 procent av omsättningen (kostnaderna). De flesta lärosätena har balanserade kapitalförändringar i spannet 10-20 procent av omsättningen, vilket är en nivå som flera nämner som rimlig buffert för verksamheten. Det finns dock stora skillnader mellan lärosätena, exempelvis var den balanserade kapitalförändringen för Högskolan i Borås och Försvarshögskolan sju respektive nio procent av omsättningen, medan den för några lärosäten motsvarade omkring en tredjedel av omsättningen. Det gäller Örebro universitet (39 procent), Kungl. Musikhögskolan (37 procent), Högskolan i Gävle (34 procent), Högskolan i Skövde (29 procent) samt Stockholms universitet (27 procent). Dessa fem lärosäten redovisar dessutom positiva resultat för 2015 som ytterligare ökar deras positiva balanser. För Kungl. Musikhögskolan är det som tidigare nämnts en medveten strategi för att skapa en buffert inför flytten under 2016.

Som vi tidigare beskrivit är det stora skillnader mellan lärosätena både i storlek och ekonomiska förutsättningar och det gäller också storleken på den balanserade kapitalförändringen. Drygt hälften av den samlade balanserade kapitalförändringen finns vid de fem största universiteten: universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm samt Karolinska institutet.

Om man lägger till det samlade ekonomiska resultatet för 2015 är lärosätenas ingående balans 12,6 miljarder kronor inför 2016. Även om det finns stora skillnader mellan lärosätena är det många lärosäten som har en stark ekonomi och i flera fall används de balanserade medlen till strategiska satsningar inför framtiden.